

Anna Knocińska

Gnieźnieńska Wyższa Szkoła Humanistyczno - Menadżerska „Milenium”

anna.knocinska@gwsh.edu.pl

MIEJSCE PROFILAKTYKI ZAGROŻEŃ ROZWOJU DZIECI I MŁODZIEŻY W PORADNICTWIE PSYCHOLOGICZNO - PEDAGOGICZNYM

Streszczenie

W dobie dyskusji nad nasileniem zjawisk patologicznych wśród dzieci i młodzieży oraz wzrastającego zapotrzebowania na profesjonalną profilaktykę, niezwykle ważne jest rozeznanie w działalności różnych instytucji rządowych, samorządowych i pozarządowych zajmujących się problemami dzieci i młodzieży. Zwłaszcza w kontekście przekonania, że działania profilaktyczne poszczególnych placówek powinny stanowić element szerszych, długofalowych działań profilaktycznych, powinny być ze sobą spójne, zintegrowane, a najlepiej gdyby stanowiły element lokalnej (gminnej, miejskiej) strategii profilaktycznej.

Artykuł przedstawia działalność profilaktyczną prowadzoną przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, które są elementem polskiego systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w ramach resortu oświaty. W podsumowaniu wskazano na część problemów, które utrudniają i ograniczają omawianą działalność, a ich rozwiązanie mogłoby wpłynąć na poprawę jakości pracy poszczególnych placówek.

Słowa kluczowe: *poradnictwo, poradnia psychologiczno-pedagogiczna, pomoc psychologiczno - pedagogiczna, profilaktyka*

THE PROPHYLACTIC OF CHILDREN AND ADOLESCENTS' DEVELOPMENTAL RISKS IN PSYCHO – EDUCATIONAL COUNSELING

Abstract

In the time of intensive discussion around children's and adolescents' pathology and increased demand of professional preventive measures, it is very

---

important to keep ourselves up to date with different programmes offered by the government, council and non-profit organizations that on children and adolescents. It is assumed that the preventive measures offered by different organizations should be a part of coordinated, coherent and long term prophylactic that preferable is a part of local preventive measure strategy.

This paper presents preventive measures actions undertaken by psycho-educational counseling services. These are a part of Polish system of psycho-educational support within educational system. In the summary section several problems hampering applying preventive measures were discussed. Resolving there problem could improve the quality of interventions delivered by different institutions/

Key words: guidance, psycho-educational counseling, psycho-educational support, preventive measures

Anna Knocińska

**MIEJSCE PROFILAKTYKI ZAGROŻEŃ ROZWOJU DZIECI I MŁODZIEŻY
W PORADNICTWIE PSYCHOLOGICZNO - PEDAGOGICZNYM**

WPROWADZENIE

W literaturze można spotkać różne podejścia do pojęcia poradnictwa. Według A. Kargulowej np., poradnictwo to „forma pomocy lub działanie społeczne polegające na przekazywaniu rad, porad, informacji itp. jednej jednostce będącej w sytuacji problemowej (radzącemu się) przez drugą (doradcę), ale także interakcja międzyosobowa o charakterze pomocowym, jak również działalność zorganizowana, prowadzona w instytucjach (poradniach)” (Kargulowa, 2006). B. Wojtasik ujmuje poradnictwo nieco inaczej. Autorka kładzie bowiem nacisk na zinstytucjonalizowany charakter działalności poradnianej. Zakłada ona, że:

„- poradnictwo jest działaniem zorganizowanym, a więc nazwa poradnictwo przysługuje działaniom prowadzonym wyłącznie w powołanych do tego celu instytucjach;

- wszystko to, co dzieje się w poradni, jest poradnictwem. Jednocześnie uwzględnia się, iż poradnia powstaje jako odpowiedź na potrzeby społeczne środowiska, a w związku z tym nie pracuje w próżni społecznej, ale w określonych społecznych realiach” (Wojtasik, 2005, s. 696) .

Rozważania na temat charakteru i zakresu działań poradnianych obecne są w literaturze od dawna. Do autorów, którzy wypowiedzieli się na ten temat należy między innymi A. Landy – twórca, powstających w okresie międzywojennym, poradni higieniczno – wychowawczych. Podkreślał on, że poradnia nie może funkcjonować w oderwaniu od środowiska, lecz przeciwnie: „musi stanowić ich część składową, musi być wmontowana w całość kompleksu instytucji wychowawczych” (Landy, 1948, s. 9). Również H. Radlińska zwracała uwagę, że „poradnictwo jest metodą działania we wszystkich sferach życia społecznego, gdzie opiera się na więzi nieformalnej, a w kontakcie formalnym stosuje się ją w ramach specjalnie ku temu powołanej instytucji lub na terenie instytucji podejmującej działanie towarzyszące” (za: B. Wojtasik, 2005).

W założeniach Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (TPD), prowadzącego poradnie społeczno-wychowawcze, wskazywano, że poradnictwo można rozumieć szeroko „jako działanie polegające na dawaniu lub udzielaniu porady przy równoczesnym organizowaniu form pomocy wspierających skuteczność jej oddziaływania wychowawczego” (Czerniawska, 1975, s. 222-223). Preferowanym przez TPD działaniem była profilaktyka, ale równocześnie podkreślano konieczność dążenia do zaspokajania potrzeb, kompensowania braków wywołanych niewłaściwym funkcjonowaniem rodziny, szkoły czy innych instytucji wychowawczo-opiekuńczych.

W obszarze zainteresowań autorki opracowania jest funkcjonujący w Polsce, w ramach resortu oświaty system pomocy, nazwany współcześnie psychologiczno-pedagogicznym. Pomoc psychologiczno - pedagogiczna zdefiniowana została jako szczególny rodzaj „wzajemnego oddziaływania osoby pomagającej i wspomaganej. W systemie oświaty (...) udzielana jest w przedszkolach, szkołach, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i placówkach. (...) Polega ona, najogólniej mówiąc, na wspieraniu w rozwiązywaniu problemów związanych z rozwojem dzieci i młodzieży oraz ich edukacją i wychowaniem”(Gałęcka, 2001, s.5). Obejmuje:

„diagnozę problemu, ustalenie programu pomocy zmierzającego do rozwiązania problemu, realizację propozycji naprawczych”(tamże).

Przyjąć można za K. Ostrowską, że „poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne jest to indywidualna lub zinstytucjonalizowana pomoc świadczona osobom, które wykazują trudności lub potrzebę wsparcia w wykorzystaniu psychofizycznych dyspozycji, pełnienia ról społecznych, dostosowania się do wymogów społeczeństwa, rozwiązywania konfliktów, czy podejmowania decyzji. Tak pojmowane poradnictwo realizowane jest poprzez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. (...) Szczególną formą poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego zinstytucjonalizowanego są poradnie psychologiczno-pedagogiczne kierowane przez resort oświaty”(Ostrowska, 1999, s.198).

Można więc powiedzieć, że poradnictwo to z jednej strony zespół czynności świadczonych wobec osób i instytucji potrzebujących pomocy, z drugiej zaś sieć wyspecjalizowanych instytucji bazujących na potencjale wiedzy i umiejętności zatrudnionych w nich profesjonalistów. Autorkę opracowania interesuje „profesjonalne poradnictwo – poradnictwo prowadzone przez wysokiej klasy specjalistów, profesjonalistów w określonej dziedzinie” (Kargulowi, 2006, s.208). Opisuując poradnictwo w wymiarze formalnym, instytucjonalnym, nie neguje jednak jednoczesnego istnienia wymiaru nieformalnego.

Zinstytucjonalizowane poradnictwo psychologiczno - pedagogiczne ma w Polsce długą tradycję, sięgającą początków ubiegłego stulecia. Jego źródła znajdziemy w poradnictwie zawodowym i psychotechnicznym organizowanym początkowo przez związki cechowe i pracodawców od pierwszych lat XX wieku. Następnie w działalności psychologów szkolnych oraz poradni higieniczno-wychowawczych prowadzonych w dwudziestoleciu międzywojennym przez różne organizacje dobroczynne i działaczy społecznych. W czasie drugiej wojny światowej kontynuowano prace poradnictwa zarówno w nurcie zawodowym, jak i wychowawczym, ale pod osłoną legalnych poradni zdrowia i opieki społecznej. Po zakończeniu wojny podjęto odbudowę poradnictwa zawodowego i higieniczno - wychowawczego opierając się na wzorach międzywojennych, jednak dopiero po „odwilży” 1956 roku można mówić o faktycznej reaktywacji poradnictwa. Wówczas zaczęto tworzyć poradnie psychologiczno - zawodowe przy Kuratoriach Okręgów

---

Szkolnych lub przejmować istniejące przy Państwowych Urzędach Zatrudnienia. Bardziej dynamicznie rozwijały się, wspomniane już wcześniej, poradnie społeczno - wychowawcze Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Chcąc ujednoczyć i scentralizować system poradnictwa w Polsce resort oświaty rozpoczął w 1964 roku integrację dwóch nurtów poradnictwa i dwóch typów placówek, powołując poradnie wychowawczo - zawodowe. Od tego momentu nastąpił ogromny wzrost ilościowy i jakościowy z obrębie poradnictwa. Zmiany ustrojowe w Polsce po roku 1989 doprowadziły do zmian we wszystkich obszarach, zreformowane poradnie wychowawczo - zawodowe stały się podstawą współczesnych poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Przez minione około sto lat w poradnictwie psychologiczno - pedagogicznym zmieniło się bardzo wiele: organ prowadzący, sposób organizacji, struktura, zadania, oferta świadczonych usług, kwalifikacje zatrudnionej kadry.

WSPÓŁCZESNY SYSTEM PORADNICTWA PSYCHOLOGICZNO - PEDAGOGICZNEGO

Współcześnie poradnictwo psychologiczno - pedagogiczne w Polsce jest częścią systemu pomocy psychologiczno - pedagogicznej zorganizowanego w ramach resortu oświaty. Jego działalność opiera się głównie na sieci publicznych poradni psychologiczno - pedagogicznych, uzupełnianych przez poradnie niepubliczne. Organem prowadzącym dla poradni publicznych są jednostki samorządu terytorialnego - starostwa powiatowe, ponieważ zapewnienie pomocy psychologiczno -pedagogicznej stało się zadaniem własnym powiatów. Nadzór pedagogiczny sprawują w poszczególnych województwach Kuratoria Oświaty poprzez wizytatorów ds. poradnictwa. Natomiast wsparcie merytoryczno - metodyczne dla poradni, władz samorządowych i oświatowych organizuje Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej (CMPPP) Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie.

Poza zmianami organizacyjnymi w latach 90. znacząca była transformacja pojmowania celu i zadań poradni psychologiczno-pedagogicznych. Wpływ na to miały nie tylko decentralizacja władzy, liberalizacja życia czy inne przemiany społeczno-kulturowe. Znaczenie miał także rozwój teorii poradnictwa, wyodrębnienie subdyscypliny pedagogicznej w postaci poradnictwa oraz rozwój idei psychologii

---

humanistycznej. Zwrócenie uwagi na możliwości jednostki do harmonijnego rozwoju, zajęcie się jej mocnymi stronami, wskazanie znaczenia pozytywnych emocji – to tylko niektóre założenia. Do tej pory celem było przede wszystkim optymalizowanie działań szkoły, od tego momentu najważniejsze stało się wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci (od momentu ich urodzenia, a nie tylko uczęszczających do szkoły).

Obok badań testowych, sprawdzianów wiadomości, udzielania porad pojawiły się nowe formy pracy, czyli „zarówno rozwiązania skrajnie humanistyczne, jak: stwarzanie klimatu dla wysłuchania radzącego się, wzmacnianie go poprzez budzenie nadziei, akceptację, podkreślanie cech pozytywnych, jak i formy warsztatowe, stanowiące dla radzących się okazję do skonfrontowania się ze swoimi problemami, które wymagają od nich dokonywania oceny swoich możliwości, które zachęcają, aby nauczyć się samodzielnego planowania działań itp.”(Kargulowi, 1998).

Ostatecznie współczesny system poradnictwa psychologiczno - pedagogicznego ukonstytuował się w oparciu o rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U.2003, nr 5, poz. 46).

Reformując system poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego umożliwiono również tworzenie poradni niepublicznych. Po spełnieniu wymogów formalnych można uzyskać wpis do ewidencji placówek niepublicznych, prowadzonej przez właściwego kuratora oświaty. Sprawą problemową i nierozwiązaną jest jednak sposób sprawowania nad nimi nadzoru pedagogicznego. Pomimo komercjalizacji i ogromu różnorodnych form doradztwa skierowanego do osób zaradnych, zwłaszcza dorosłych, chcących się dokształcać i rozwijać zawodowo, trudno mówić o sieci niepublicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Według danych CMPPP w roku 2008, na terenie naszego kraju funkcjonuje 566 poradni publicznych i 104 poradnie niepubliczne. W myśl aktualnych przepisów oświatowych do ich zadań należy:

- „wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, efektywności uczenia się, nabywania i rozwijania umiejętności negocjacyjnego

rozwiązywania konfliktów i problemów oraz innych umiejętności z zakresu komunikacji społecznej;

- profilaktyka uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z grup ryzyka;
- terapia zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych;
- pomoc uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej;
- prowadzenie edukacji prozdrowotnej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli;
- pomoc rodzicom i nauczycielom w diagnozowaniu i rozwijaniu potencjalnych możliwości oraz mocnych stron uczniów;
- wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny;
- wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji szkoły”(MENiS, 2002).

Wymienione zadania poradnie realizują głównie przez:

- „diagnozę;
- konsultację;
- terapię;
- psychoedukację;
- rehabilitację;
- doradztwo;
- mediację;
- interwencje w środowisku ucznia;
- działalność profilaktyczną;
- „działalność informacyjną”(tamże).

W przypadku, kiedy poradnia koncentruje swoją działalność na wybranych zadaniach, na jednolitej specyficznej problematyce, wtedy określona zostaje mianem specjalistycznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. W podanej wyżej liczbie poradni wyróżnić należy 29 publicznych i 20 niepublicznych poradni specjalistycznych, ukierunkowanych na jeden z poniższych problemów:

- „wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju dziecka w wieku od urodzenia do 7 roku życia;

- udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym lub z dysfunkcjami rozwojowymi oraz ich rodzicom;
- udzielanie pomocy młodzieży w rozwiązywaniu problemów okresu dojrzewania;
- udzielanie pomocy uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej;
- udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży z wybitnymi uzdolnieniami;
- profilaktyka problemowa, w tym profilaktyka uzależnień dzieci i młodzieży;
- wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny”(tamże).

Zestawienie liczbowe wszystkich poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym specjalistycznych przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 1. Liczba poradni psychologiczno-pedagogicznych w Polsce w roku 2008

Liczba poradni	publicznych		niepublicznych		razem	
	w tym: specjalistycznych		w tym: specjalistycznych		w tym: specjalistycznych	
psychologiczno- pedagogicznych (w tym: w Wielkopolsce) ¹	566 (51)	29 (2)	104 (3)	20 (0)	670 (54)	49 (2)

DZIAŁALNOŚĆ PROFILAKTYCZNA PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNYCH

Zakres działalności poradni psychologiczno - pedagogicznych wyznaczają przede wszystkim wspomniane wcześniej przepisy oświatowe, zalecenia samorządów terytorialnych jako organów prowadzących oraz zapotrzebowanie środowiska na określone formy pomocy. Pomimo wielopłaszczyznowego charakteru większości poradni oraz założenia, że będą realizować wszystkie przewidziane zadania, na pierwszy plan wysuwa się kilka obszarów pracy tych placówek. Są to: diagnoza, profilaktyka, terapia, doradztwo. Spośród wymienionych obszarów, to diagnostyka oraz związane z nią orzecznictwo i opiniowanie zdominowały działalność polskiego systemu poradnictwa psychologiczno - pedagogicznego. Są

¹ W nawiasach uwzględniono dane dotyczące województwa wielkopolskiego.

one również podstawą prowadzonej przez pracowników poradni terapii oraz jednym z elementów profilaktyki.

Celem niniejszego opracowania nie jest jednak krytyka funkcjonującego współcześnie systemu poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego czy analiza stopnia realizacji założonych funkcji, lecz przedstawienie jednego z obszarów działalności jakim jest profilaktyka.

Poradnictwo psychologiczno - pedagogiczne jest jednym z realizatorów zadań wynikających z narodowych programów profilaktycznych, czyli:

- Narodowego Programu Zdrowia (2007-2015);
- Rządowego Programu Poprawy Stanu Bezpieczeństwa w Szkołach i Placówkach „Zero Tolerancji dla przemocy w szkole” (2007-2013);
- Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (2006-2016),
- Krajowego Programu Zapobiegania Narkomanii (2006-2010);
- Narodowego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (2006-2010);
- Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci (2004-2012);
- Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości Dzieci i Młodzieży (2003-2008).

Zajmuje się przede wszystkim zagadnieniami profilaktyki z obszaru problemów dzieci i młodzieży, a szczególnie przeciwdziałaniem agresji i przemocy, wykluczeniu społecznemu oraz uzależnieniom w środowisku szkolnym. To specjaliści poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego mają wyznaczać standardy działań profilaktycznych wobec dzieci i młodzieży.

Opierając się na koncepcji trzech poziomów profilaktyki, funkcjonującej w literaturze, poradnie psychologiczno-pedagogiczne pracują w dwóch obszarach:

- profilaktyki pierwszorzędowej, adresowanej do grupy niskiego ryzyka, skierowanej do osób zdrowych, wspomagającej prawidłowe procesy rozwojowe, promującej zdrowy styl życia, opóźniającej wiek inicjacji i zmniejszenie zachowań ryzykownych poprzez rzetelną informację oraz kształtowanie umiejętności życiowych, prospołecznych;
- profilaktyki drugorzędowej adresowanej do grupy podwyższonego ryzyka, skierowanej do osób z pierwszymi objawami zaburzeń, ograniczającej

głębokość i czas trwania problemu, tworzącej warunki do wycofania z zachowań ryzykownych.

Pierwszy zakres to przede wszystkim działalność profilaktyczna prowadzona na terenie szkół. Pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych udzielają szkołom wszechstronnej pomocy niezbędnej do opracowania i realizacji szkolnych programów profilaktycznych i wychowawczych, na przykład poprzez informowanie o aktualnych przepisach prawnych obowiązujących w oświacie lub szkolenia rad pedagogicznych w zakresie aktywnych metod pracy z uczniem. Część poradni realizuje profesjonalne programy profilaktyczne rekomendowane do realizacji przez Pracownię Profilaktyki Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. Największą popularnością w placówkach systemu oświaty cieszą się następujące programy:

- Drugi Elementarz, czyli Program Siedmiu Kroków;
- Jak żyć z ludźmi;
- Spójrz inaczej;
- Nasze spotkania;
- Przygotowanie do profilaktyki domowej;
- Podaj dłoń;
- Szkoła dla rodziców i wychowawców;
- Spójrz inaczej na agresję;
- Trening Zastępowania Agresji;
- Debata.

Pracownicy poradni opracowują również autorskie programy profilaktyczne, dotyczące aktualnych problemów środowiska, najczęściej z obszaru profilaktyki uzależnień, w tym również od komputera i hazardu, przeciwdziałania agresji i przemocy w szkole, ale także z zakresu radzenia sobie ze stresem, profilaktyki zaburzeń odżywiania, przemocy seksualnej, HIV/AIDS, przynależności do grup psychomanipulacyjnych, samobójstw oraz innych zachowań ryzykownych i zagrożeń. Programy te bywają zgłaszane do grantów ministerialnych lub unijnych. Ponadto poradnie angażują się w realizację ogólnopolskich akcji i kampanii profilaktycznych, np. „Zachowaj trzeźwy umysł”, „Alkohol kradnie wolność”, „Bliżej siebie – dalej od narkotyków”. Bardzo często współtworzą lokalne, środowiskowe, powiatowe

---

programy profilaktyczne. Pracownicy poradni podejmują też inne działania o charakterze psychoprofilaktycznym - organizują treningi, warsztaty, szkolenia, spotkania, grupy wsparcia dla rodziców, nauczycieli i wychowawców.

Drugi zakres działań, to działalność diagnostyczna oraz pomoc organizowana dla dzieci i młodzieży z grup zwiększonego ryzyka. Poradnie prowadzą badania diagnozujące określone problemy i stopień ich zaawansowania. W ich wyniku wydawane są opinie o przebadanych dzieciach lub orzeczenia dla uczniów zagrożonych uzależnieniem, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, dla niedostosowanych społecznie i z zaburzeniami zachowania. Poradnie udzielają również pomocy w formie bezpośredniej. Są to: porady dla uczniów, rodziców, nauczycieli, terapia dla zagrożonych uzależnieniami, socjoterapia, różne formy pomocy indywidualnej i grupowej dla uczniów, terapia rodzin, treningi i warsztaty dla rodziców, a także interwencja kryzysowa w rodzinie i szkole. Kiedy pomoc poradni jest niewystarczająca, podejmowane zostają działania mające na celu umieszczenie dziecka poza rodziną, od świetlicy terapeutycznej począwszy, poprzez placówki profilaktyczno - wychowawcze, szkolno - wychowawcze, aż do placówek rehabilitacyjno-leczniczych i resocjalizacyjnych włącznie.

W poradnictwie psychologiczno - pedagogicznym stosuje się różne strategie informacyjne, na przykład przekazywanie informacji na temat zachowań ryzykownych i ich skutków w formie wykładów, prelekcji, pogadarek. Wychodząc z przekonania, że sama wiedza nie wystarczy, położono większy nacisk na strategie edukacyjne rozwijające ważne umiejętności psychologiczne i społeczne: rozwiązywania konfliktów, opierania się naciskom, radzenia sobie ze stresem, nawiązywania satysfakcjonujących kontaktów interpersonalnych itp. Zalecaną nowością jest zmiana w zakresie metod realizacji zajęć o charakterze profilaktycznymi, która polega na zastosowaniu w pracy z uczniem metod aktywizujących, interaktywnych wykorzystujących techniki pracy grupowej. Istotne w działalności poradni są również podstawowe techniki strategii interwencyjnych, czyli poradnictwo, telefon zaufania, doradztwo, sesje interwencyjne, pomagające w rozpoznawaniu problemów i ich rozwiązywaniu oraz wspierające w kryzysowej sytuacji. W obrębie strategii zmian środowiskowych mieszczą się liczne formy oddziaływania pracowników poradni na zmianę funkcjonowania rodziny, szkoły czy całego lokalnego środowiska poprzez

---

terapię rodzin, treningi, warsztaty dla rodziców, pedagogów szkolnych, nauczycieli, wychowawców czy poprzez współpracę z instytucjami oświatowymi i poza oświatowymi (www.cmppp.edu.pl)

Skalę działalności profilaktycznej poradni psychologiczno - pedagogicznych (PPP) pokazują wyniki analizy danych sprawozdawczych.

Tabela nr 2. Liczba publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych w Polsce w latach 2003 - 2008.

Rok szkolny	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2007/2008
Liczba				
publicznych poradni psychologiczno - pedagogicznych	573	557	565	566
w tym: specjalistycznych	30	21	21	29

Tabela nr 2 wskazuje, że liczba poradni od kilku lat utrzymuje się mniej więcej na stałym poziomie.

Poradnie psychologiczno - pedagogiczne udzielają pomocy w formie pośredniej i bezpośredniej. Pomocą pośrednią jest orzekanie i opiniowanie w sprawach dzieci i młodzieży z różnego rodzaju zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi, wymagającymi stosowania specjalnych metod pracy i organizacji nauki na podstawie przeprowadzonych badań diagnostycznych. Natomiast pomoc świadczona w sposób bezpośredni, to prowadzone przez specjalistów zatrudnionych w poradniach różnorodne zajęcia, warsztaty, terapie, wykłady, udzielane porady itp.

W tabeli nr 3 przedstawiono zestawienie liczbowe wszystkich wydanych przez poradnie orzeczeń i opinii z wyszczególnieniem tych, które dotyczą profilaktyki problemowej.

Tabela nr 3. Formy pomocy pośredniej. Zestawienie ilościowe.

Formy pomocy pośredniej (liczba wydanych orzeczeń i opinii)	2003/2004	2004/2005	2005/2006
wszystkie wydane orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego uczniów...	76 421	78 937	81 117
w tym uczniów:			
zagrożonych niedostosowaniem społecznym	3 221	1 036	1 030
niedostosowanych społecznie	718	833	788
z zaburzeniami zachowania	x	3 093	3 523
zagrożonych uzależnieniem	x	76	108
wszystkie wydane opinie w sprawie...	456 660	504 909	483 911
w tym:			
dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia	139 230	133 969	129 828
przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy	4 829	5 094	5 081
inne opinie o przebadanych	158 881	120 193	109 623

W analizowanym okresie wydano średnio 78 843 orzeczenia i 481 827 opinii. Ze wszystkich orzeczeń około 6% dotyczyło zagadnień profilaktyki problemowej. Natomiast 56% opinii dotyczyło dostosowania wymagań edukacyjnych, przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego i innych spraw. Brak danych, żeby określić, jaka część z nich ma bezpośredni związek z zachowaniami ryzykownymi i profilaktyką problemową. Praktyka pedagogiczna wskazuje jednak, że bardzo często dotyczą one uczniów z grupy podwyższonego ryzyka. Trzeba

zaznaczyć, że opinie w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych są opiniami wydawanymi najczęściej ze wszystkich.

W tabeli nr 4 przedstawiono zestawienie liczbowe wszystkich prowadzonych przez poradnie form pomocy udzielanej w sposób bezpośredni, również z wyszczególnieniem tych związanych z profilaktyką problemową.

Tabela nr 4. Formy pomocy bezpośredniej. Zestawienie ilościowe.

Formy pomocy bezpośredniej (liczba osób objętych pomocą)	2003/2004	2004/2005	2005/2006
wszystkie formy razem	1 406 141	1 526 771	1 337 905
w tym:			
socjoterapia	13 630	15 802	11 755
terapia dla zagrożonych uzależnieniem	8 262	6 639	4 820
inne formy pomocy indywidualnej	109 013	108 539	99 269
inne formy pomocy grupowej	516 543	444 514	447 382
porady bez badań	341 996	215 556	200 108
porady udzielone w Młodzieżowym Telefonie Zaufania	11 578	44 762	11 188

W analizowanym okresie specjaliści z poradni udzielili pomocy średnio 1 423 606 dzieci i młodzieży, z tego około 61% w formach z zakresu profilaktyki problemowej. Analiza danych w kolejnych latach pokazuje, że znaczącą rolę odgrywa socjoterapia, która utrzymuje się na czwartym miejscu pod względem liczby uczestników. Liczne było także grono odbiorców różnych form pomocy indywidualnej udzielanej w ramach konsultacji, porad, terapii, mediacji, interwencji, rozmów. Terapia prowadzona jest różnymi metodami, a wśród nich są: eriksonowska, NLP,

Gestalt, technika ruchu rozwijającego W. Sherborne, kinezylogia edukacyjna Dennisona, bajkoterapia czy muzykoterapia.

W pracy indywidualnej pomoc udzielana jest najczęściej w takich obszarach, jak: trudności w nauce, problemy wieku dorastania, zaburzenia lękowe, problemy adaptacyjne, zaburzenia łaknienia, mowy, nadpobudliwość psychoruchowa, problemy separacji i żałoby, patologii i przemocy w rodzinie oraz poza nią, próby samobójcze, trudności interpersonalne itp. Co roku sygnalizowane jest duże zapotrzebowanie na terapię i psychoterapię dzieci i młodzieży z rodzin alkoholowych, ofiar przemocy, w tym seksualnej, po próbach samobójczych, po kontaktach z sektami, nieuleczalnie chorych, z zaburzeniami rozwoju po urazach, uzależnionych chemicznie (środki odurzające) lub czynnościowo (komputer, hazard), uczennic w ciąży. Widoczny jest również wzrost m. in. interwencji kryzysowych w sytuacjach traumatycznych.

Formy pomocy grupowej mieszczące się w tabeli nr 4 pod określeniem „inne”, a realizowane w poradniach to między innymi: zajęcia warsztatowe, treningi, wykłady, pogadanki, interwencje i mediacje, grupy wsparcia, realizacja programów profilaktycznych. Prowadzone przez specjalistów poradni zajęcia dotyczyły przede wszystkim problematyki: stresu, agresji i przemocy, w tym seksualnej, umiejętności intra- i interpersonalnych, efektywnego uczenia się i twórczego myślenia, promocji zdrowego stylu życia, zaburzeń odżywiania, zachowań ryzykownych, poradnictwa zawodowego.

Na podkreślenie zasługuje również udział poradni w realizacji programów profilaktycznych. Z informacji uzyskanych ze sprawozdań opisowych z działalności poradni utworzyć można bardzo długą listę różnorodnych programów, zarówno profesjonalnych, ogólnie dostępnych, jak i autorskich. Często są to również programy profilaktyki środowiskowej, utworzone na podstawie przeprowadzonej przez pracowników poradni diagnozy środowiska lokalnego. Najpopularniejsze programy, wskazywane w sprawozdaniach, zostały już wymienione wcześniej.

PODSUMOWANIE

Poradnie psychologiczno - pedagogiczne (pomijając poradnie specjalistyczne skoncentrowane właśnie na tej problematyce) nie angażują się w realizację zadań z

---

zakresu profilaktyki w jednakowym stopniu. Czas poświęcony realizacji poszczególnych zadań nie jest zwykle rozłożony równomiernie. Optymalny podział obszarów pracy każdej poradni powinno wyznaczać przede wszystkim zapotrzebowanie środowiska na określone formy pomocy, ale także uwarunkowania prawne, społeczne, kulturowe, cywilizacyjne. Potrzeby w zakresie profilaktyki stale wzrastają, przepisy nakładają obowiązek coraz większej profesjonalizacji w tym zakresie. Ograniczanie działalności profilaktycznej przez poradnie wynika często z:

- niewystarczającej obsady kadrowej, co wymusza koncentrację na działalności diagnostycznej;
- braku specjalistycznego przygotowania pracowników do wszystkich zadań statutowych, zwłaszcza gdy poradnia zatrudnia od 3 do 5 osób;
- wzrost zapotrzebowania na usługi poradni i oczekiwań wobec niej, bez możliwości zwiększenia zatrudnienia czy rozszerzenia bazy lokalowej;
- ograniczone środki finansowe (na zakup testów i pomocy dydaktycznych, na formy doskonalenia warsztatu pracy profilaktycznej itp.);
- niewystarczające warunki lokalowe do prowadzenia zajęć grupowych na terenie poradni;
- bardzo rozległy teren działania części poradni;
- obciążenia przez organ prowadzący dodatkowymi zadaniami lub sugestii o ograniczeniu się do działalności diagnostycznej;
- wzrostu biurokratyzacji, zarówno w zakresie dokumentowania pracy poradni, jak i większej liczby klientów potrzebujących określonego dokumentu.

Poradnie sygnalizują też trudności związane z uregulowaniami prawnymi: brak spójności, jednoznaczności i jednolitej interpretacji przepisów oświatowych. Ponadto pracowników poradni dodatkowo obciąża: słaba organizacja pomocy psychologiczno - pedagogicznej w przedszkolach i szkołach wszystkich typów, czyli braki w zatrudnieniu tam specjalistów oraz brak środków na realizację zaleceń post-diagnostycznych.

Rozwiązanie powyższych problemów w znaczącym stopniu zwiększyłoby zaangażowanie poradni psychologiczno - pedagogicznych w działalność profilaktyczną, poprawiłoby też jakość całej pracy w zakresie poradnictwa. Do tego konieczne jest jednak zrozumienie - na najwyższym poziomie decydentów -

---

znaczenia profilaktyki w poradnictwie i uznanie, że wysokie koszty zapobiegania problemom, są znacznie niższe niż koszty ich rozwiązywania.

BIBLIOGRAFIA

- Baza danych Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, uzyskane: 27.05.2008, www.cmppp.edu.pl
- Czajka, J., Olesińska, U. (2005). Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne w świetle danych sprawozdawczych za rok szkolny 2003/2004. W: *Raport roczny w zbiorach Pracowni Profilaktyki CMPPP w Warszawie*.
- Czerniawska, O. (1975). Teoretyczne podstawy poradnictwa tepedowskiego i ich zastosowanie w praktyce. W: B. Butrymowicz, L. Gomółka. *Pedagogika Towarzystwa Przyjaciół Dzieci*. Warszawa: PWN.
- Gałęcka, E., Olesińska, U., Ponczek, R., Szymańska, J. (2001). *Ministerstwo Edukacji Narodowej o pomocy psychologiczno-pedagogicznej*. Warszawa: MEN.
- Gaś, Z., B. (1993). *Profilaktyka uzależnień*. Warszawa: WSiP.
- Kamińska-Busko, B. (2003). Informacja o stanie przygotowania poradni psychologiczno-pedagogicznych do zadań z zakresu profilaktyki. *Problemy Poradnictwa Psychologiczno - Pedagogicznego 1 (17)/2003*.
- Kargulowa, A. (2006). *O teorii i praktyce poradnictwa*, Warszawa: PWN.
- Kargulowa, A. (1996). *Przeciw bezradności. Nurty - opcje - kontrowersje w poradnictwie i poradownictwie*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kargulowa, A. (1998). Rozwój i miejsce poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego w resorcie oświaty. *Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego 1 (8)/1998*.
- Landy, A. (1948). Organizacja poradni higieniczno-wychowawczej. *Biuletyn RTPD 2/1948*.
- Olesińska, U. (2006). Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne w świetle danych sprawozdawczych za rok szkolny 2004/2005. W: *Raport roczny w zbiorach Pracowni Profilaktyki CMPPP w Warszawie*.
- Olesińska, U. (2007). Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne w świetle

danych sprawozdawczych za rok szkolny 2005/2006. W: *Raport roczny w zbiorach Pracowni Profilaktyki CMPPP w Warszawie*.

- Ostrowska, K. (1999). Hasło: Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne. W: D. Lalak, T. Pilch (red.). *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*. Warszawa: Wyd. Akademickie ŻAK.
- Ostrowska, K. *Pomoc psychologiczno-pedagogiczna: teoria i praktyka*. Opracowanie w zbiorach Archiwum Zakładowego CMPPP w Warszawie, sygn. akt 11/7.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
- Wojtasik, B. (2005). Hasło: Poradnictwo. W: T. Pilch (red.) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Warszawa: Wyd. Akademickie ŻAK.